

НЕКАТОРЫЯ АСПЕКТЫ ФАРМИРАВАННЯ КУЛЬТУРЫ ТАЛЕРАНТНАСЦІ

А. І. Марэцкі,

прафесар кафедры філасофіі,

кандыдат філасофскіх навук, дацэнт;

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў

Існуе шэраг падыходаў да вызначэння талерантнасці. Так, у В. А. Лектарскага яна разглядаецца як павага да чужой пазіцыі ў спалучэнні на вызначэнне ўзаемных змяненняў пазіцый у выніку крытычнага дыялогу [1, с. 46–54]. В. І. Даль трактуе яе як сінонім «цярымасці», як уласцівасць ці якасць, здольнасць што ці каго-небудзь цярыпец толькі на міласэрнасці [2, с. 87]. Іншыя даследчыкі змяшчаюць акцэнт на актыўную маральную пазіцыю і псіхалагічную гатоўнасць да пазітыўнага ўзаемадзеяння з людзьмі іншай культуры, нацыі, рэлігіі, сацыяльнага асяроддзя.

Крыху па-іншаму трактуецца талерантнасць у псіхалогіі – гэта адсутнасць ці аслабленне рэагавання на які-небудзь неспрыяльны фактар у выніку паніжэння чулівасці да яго ўздзеяння.

Наяўнасць разнастайных падыходаў да вызначэння паняцця «талерантнасць», а таксама форм яго практычнага прымянення ўказвае на неабходнасць выхавання гэтай якасці ў працэсе асабістага і прафесійнага развіцця, таму што талерантнасць пры любых спалучэннях забяспечвае міралюбства, бесканфліктнасць пры захаванні перакананняў і прынцыпаў, гэта значыць – аўтаномнасці пазіцый.

Патрытычнае выхаванне асобы пачынаецца з дзяцінства і ўключае ў сябе выхаванне любові да Радзімы, клопат аб яе бяспецы, гатоўнасць абараняць яе, развіццё добрасумленнасці ў выкананні прафесійных абавязкаў, у сяброўстве ды іншых якасцей, у тым ліку і талерантнасці. Аднак у сучасных нестабільных сацыяльна-эканамічных умовах імкненне захаваць нацыянальную самабытнасць характарызуецца часам негатыўнай рэакцыяй. У многіх людзей узнікае апасенне перад магчымым ушчамленнем нацыянальнай годнасці, якая можа праявіцца як у форме халоднай абьякавасці, немагчымасці ўзаемаразумення аднаго з другім, так і ў праяўленнях варожасці, агрэсіі ў стаўленні да людзей іншага этнасу.

Сярод перадумоў пераадолення такой нецярпімасці ў сучасным свеце трэба выдзяліць такія, як выхаванне і фарміраванне талерантнасці, якая засноўваецца на гармоніі і ўзаемнай павазе, гуманізацыі звычайў і грамадскага ладу, на ўмельстве ўзаемаабагачэння і дыялогу.

Фарміраванне культуры талерантнасці – адна з найважнейшых праблем педагагічнай навукі. Яна павінна ажыццяўляцца як на індывідуальным, так і на дзяржаўным узроўні.

Гэта азначае неабходнасць не толькі жыць у згодзе з народамі іншай расы, нацыянальнасці, рэлігіі ці светапогляду, але і ўспрымаць іх як натуральную з’яву, як багацце і ўнікальнасць цывілізацыі. Гэта азначае таксама прызнанне разнастайнасці свету, непаўторнасць і ўнікальнасць кожнага чалавека, плюралізм поглядаў і культур.

Фарміраванне такой культуры выходзіць за рамкі педагагічнай праблемы. Яна звязана з экалогіяй культуры, з экалогіяй чалавека і яго духоўнасцю. Культура цярпімасці і талерантнасці – гэта не толькі спосаб вырашэння сусветных супярэчнасцей і канфліктаў, але і навукі ўзаемаабагачэння культур, своеасаблівая філасофія выжывання малых этнасаў ва ўмовах глабалізацыі. Толькі прызнанне культурнай разнастайнасці свету выратуе нас ад розных канфліктаў.

Пры разглядзе талерантнасці як неабходнага прынцыпу міжкультурных зносін важнае значэнне трэба надаць праблеме вывучэння і адраджэння агульначалавечых культурных традыцый.

Цэнтральным звяном сацыяльнага прагрэсу з’яўляюцца культурныя традыцыі. У гэтых адносінах адна з іх функцый заключаецца ў забяспячэнні пераемнай сувязі паміж пакаленнямі і эпохамі. Тут культурныя традыцыі выступаюць адначасова і як набытак мінулага, і як праекцыя ў будучае. Ва ўсіх культурах традыцыі ўзніклі ў працэсе працоўнай дзейнасці, адлюстроўвалі і суправаджалі яе. Таксама ў многіх нацый яны выконвалі такія функцыі, як рэгулятыўная, маральная, каштоўнасная, выхаваўчая. Дзякуючы фіксацыі найбольш аптымальных схем і правілаў добрасуседства, культурныя традыцыі выступаюць як праграма і сістэма дзейнасці. Кожны народ мае свае культурныя традыцыі, якія адлюстроўваюць характар яго працы, культуры, быту. У іх выяўляюцца ўласцівыя дадзенаму народу стыль, прыёмы, метады адлюстравання рэчаіснасці.

У нацыянальным адлюстроўваецца гісторыя этнасу, сувязі і зносіны з іншымі народамі. Нацыянальныя традыцыі праз мову, мастацтва, характар людзей выяўляюць своеасаблівасць, непаўторнасць нацыі. Культурныя традыцыі ўтрымліваюць у сабе агульначалавечыя рысы, якія сталі блізкімі па сваім змесце многім народам, нягледзячы на нацыянальнае адрозненне.

Вывучэнне такой спадчыны здольнае фарміраваць культуру талерантнасці і пазбавіць грамадства і асобу ад насілля. Паколькі культурныя традыцыі фарміруюць здольнасці да самаабмежавання, яны дапамагаюць развіць здольнасць адрозніваць дабро ад зла. Для пераадолення нецярпімасці трэба навучыцца паважаць культуру, традыцыі, асаблівасці іншых народаў.

Фарміраванне культуры талерантнасці павінна базіравацца на гістарычнай памяці народаў. Людзі, якія пазбаўлены сваіх культурных традыцый, уяўляюць з сябе патэнцыяльных разбуральнікаў. Таму адукацыя і выхаванне сёння павінны насіць міжкультурны характар. Веданне сваёй і чужой культуры не толькі пашырае круггляд чалавека, узбагачае яго духоўна, але і выконвае надзвычай важную выхаваўчую функцыю прышчэпкі ад комплексу нацыянальнай выключнасці.

Гістарычная памяць звязана з устойлівасцю, з'яўляецца інтэгральнай характарыстыкай асобы, што дэтэрмінуе ўсе асноўныя працэсы ў ёй: матывы адукацыі, магчымасць фарміравання надсістэмнай актыўнасці, прыняцце кардынальных рашэнняў у той ці іншай сітуацыі. Здольнасць чалавека захоўваць і рэалізоўваць свае асабістыя пазіцыі праяўляецца ў яго пераўтваральнай дзейнасці.

На наш погляд, прафесійная ўстойлівасць асобы выступае як інтэгральная яе якасць, якая выражаецца ў актыўным узаемадзеянні прафесійнай накіраванасці, прафесійнай самасвядомасці і гатоўнасці да самастойнага, паспяховага выканання прафесійных функцый; як якасць дзейнасці, што прыносіць задавальненне; як сістэма, якая ўключае ў сябе сінтэз матывацыйнай, эмацыянальна-валявой, кагнітыўнай падсістэм, змест якіх адлюстроўвае спецыфіку прафесійнай дзейнасці. Пры гэтым вядучым, як можна меркаваць, з'яўляецца матывацыйны кампанент, што прадвызначае далейшую прафесійную дзейнасць.

Пагодзіна А. А. ва «Уроке толерантности» паказвае сувязь паміж талерантнасцю і ўстойлівасцю асобы. Яна вызначае ўстойлівасць асобы як сфарміраванасць сацыяльна-маральных

матываў, паводзін яе ў працэсе ўзаемадзеяння з людзьмі іншых этнічных супольнасцей. Устойлівасць з'яўляецца адным з крытэрыяў талерантнасці. Паказчыкамі ўстойлівасці даследчык называе эмацыянальную стабільнасць, добразычлівасць, ветлівасць, цярдзенне, сацыяльную адказнасць, самастойнасць, сацыяльную рэлаксацыю [3, с. 57–64].

Сучасныя патрабаванні да спецыяліста гуманітарнага профілю ўключаюць прафесіяналізм, высокія маральныя ўзоры паводзін, садзейнічанне развіццю грамадства. На нашу думку, на ўсіх спецыяльнасцях Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў, дзе ажыццяўляецца падрыхтоўка спецыялістаў вышэйшай кваліфікацыі, прафесійная дзейнасць апошніх немагчымая без наяўнасці талерантнасці і іншых якасцей, якія садзейнічаюць эфектыўнаму ўзаемадзеянню ў сферы «чалавек – чалавек».

Аналіз вынікаў сацыялагічных даследаванняў студэнтаў IV курса факультэта завочнага навучання ў 2012/2013 г. паказаў, што не ва ўсіх студэнтаў сфарміравана талерантнае стаўленне. У ходзе апытання, у якім удзельнічала 28 чалавек, на пытанне аб працы па спецыяльнасці «Сацыяльны работнік» 6 чалавек далі адмоўны адказ у сувязі з адсутнасцю здольнасці работы з дзецьмі, трывогай пры рабоце з дзецьмі з абмежаванымі магчымасцямі і іншымі прычынамі. Адсутнасць талерантнасці перашкаджае такім студэнтам знаходзіць задавальненне ў сацыяльна-педагагічнай дзейнасці, не дазваляе актыўна пераадольваць цяжкасці. У сувязі з гэтым паўстае неабходнасць правядзення тлумачальнай работы пры паступленні ва ўніверсітэт. Разам з тым, 50 % студэнтаў адзначылі, што прафесія дае магчымасць рэалізацыі атрыманых ведаў у многіх галінах навук, 32 % – незаменнасць сацыяльнага педагога ў грамадстве, 80 % – любоў да дзяцей. Такія адказы сведчаць пра гатоўнасць ісці на кантакт, наяўнасць талерантнасці.

1. Лекторский, В. А. О толерантности, плюрализме и критицизме. Вопросы философии, 1997. – № 11.

2. Даль, В. И. Толковый словарь живого великорусского языка. – Т. 4. – М. : Прогресс-Универс, 1994.

3. Погодина, А. А. Толерантность: термин, позиция, смысл, программа. История, 2002. – № 11. – Издательский дом «Первое сентября», 2002.